

ХУР РЕСПУБЛИКАЛАР БУЗИЛМАС ИТТИФОҚИ

Қирғизистон Совет Социалистик Республикаси улутвор Тянь-Шань

ЯГОНА ОИЛА ТУЙГУСИ

Чингиз АЙТМАТОВ,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ленин мукофоти лауреати.

Ягона оила туйғуси...
Биз учун бу туйғу шунчалик табиийки, у бизга бирор бир кишининг меҳнатисиз насиб этганга ўхшайди. Бирок, биз шундай эмаслигини биламиз. Ривоятлар, хом хайллар ва илмий утупиялар, халқ бахт-саодати, ўз орзулари учун қаттиқ жабор кўрганлар бунга рад этиб бўлмайдиган гувоҳликдир.

Совет кишининг шундай фикрларга эга бўлиши, унинг граждандлик ва ахлоқий-фалсафий ҳис этиши шундай, буни пролетар революциясининг улуг шоири Владимир Маяковский: «Қўриқ, ҳавас қилинг, гражданинман! Мен улуг Советлар мамлакатининг» деб ажойиб ифодалаган.

Бу шеърлар эскириб қолганини тасаввур қилиш қийин. Улар — инсоният қадим қўйган даврийнинг поэтик ҳужжати. Унинг солиқмаса, дебочаси — Октябрь!

Халқ — тарих ижодкори. У революциянинг асос солувчи улут гоиси, қаттиқ курашлар қозонида, ва илҳомбахш меҳнатда сиқалган, аввал тарқоқ бўлган халқларнинг давлатга бириктирилган оддий бўлмаган ўша қудратли кучга айланиб қолган. Унинг реал муассасами — Социализм. Бизнинг ўзимиз — номи Совет халқи бўлган кишиларнинг янги тарихий бирлиги намунаси.

Ўйлабмани, ҳеч қачон инсон ҳозирдаги сингари бахтиёр бўлмаган ва бўлиши ҳам мумкин эмас эди, менимча, озодинсиз қанотланган тарқоқчи билан у биринчи бор чинакам қадр-қиммати аниқлади.

Революция кўп асрлар мобайнида маҳзууликда, зулмат остида этган миллионларнинг потенциал имкониятларини уйғотди, отландирди, ишчан, мақсадга қаратилган ҳаётга даъват этди...

Ҳозир биз Октябрь Революциясини тўғрисида эҳр ва ҳуқуқ миннатдорчилиги билан ўйлаймиз. У бизга ўзимизда бой берилган нарсаларни ўқиб етишга ёрдам берди, кўп асрлик тарих мобайнида тўпланган энг яхши маънавий бойлиқни топиш, умуммиллатга айлантиришга кўмаклашди. XX асрнинг илгор маданиятини қувий етиш ва у билан бирга боришга ёрдам берди. У бизни инсониятга, бутун кураш, бутун тарих кўламинида фикрлашга ўргатди.

Мана шунинг учун ҳам Совет Социалистик Республикаларини Иттифоқининг 60 йиллиги — халқлар маданияти тугилиши тарихида бекиёс даврдир.

Катта ва кичик халқларнинг энг яхши ютуқларини ўзига сингирган кўп миллатли совет бадиий маданияти юзага келганлиги мисли йўқ фактдир. Кўп

гина миллатлар учун замонавий санъат олаяти озгани софаларидан, патриархал энг дostonлардан янги тарихий шайларга инсон характерини социал-ситология тадқиқ қилишининг оғир йўли орқали ўтиш этади.

Одатда энг яхши миллий асарларимиз ўзиде социал курашга, тарихга ва замонавийликка, шахс ва жамяитга совет кишини таърибаси нуктан-назаридан, бизнинг қарашларимиз нуктан-назаридан, кўпроқ умуминсоний идеалларни, муаммоларни, мулоҳазаларни элтиди. Миллийлик уларда ўз даврининг интернационал, социал концепцияларини билан узвий боғланган ҳолда бўлади, бу ўринда умуминсоний, интернационал бошланиш ёрқин, ўзига хос миллий шаклга киради.

Хар бир киши учун, ҳар бир халқ учун ўзиде бор бўлган энг гўзал нарсани бошқа киши, бошқа халқ билан баҳам кўришдан ҳам олий қувонч борми?

Санъат, Толстой сўзлари билан айтганда, кишиларни бириктиришга даъват этилган. Ўз у еки бу халқнинг санъаткори турғисида тўла ҳуқуқ билан, бизнинг део айтганимиз, — бу бизнинг бузилмас маънавий бирлигимиз ва бирдорларимизни ишончли тасдиқловчи факт эмасми?

Ўз халқининг тарихи ва ижодияти билан фахрланган ҳар бир кишига хос, турли хил даврлар ва халқларнинг қудратли турғисида тўла ҳуқуқ билан, бизнинг део айтганимиз, — бу бизнинг бузилмас маънавий бирлигимиз ва бирдорларимизни ишончли тасдиқловчи факт эмасми?

Интернационализм — аввало голий муштараклик, дунёқараш асосида ўзаро ёрдам, ўзаро таъсир, кўрсатиш бўлиб, уни Николай Тихонов шойрининг ички қўиши деб атаган эди. Бизнинг «ички қўишимиз» — туйғу, тарихий бирликда муштаракланган тақдир, бирдорлик руҳи. Мана шунинг учун ҳам анича ривожланган маданият ўзига инқинчи маданиятга ёрдам бериш вазифасини қлади.

Мана шундай амалий, ёрқин, аниқ ёрдамга мисоллардан бири — қирғиз кинематографиясини тараққийи бўла олади.

Иккинчи мисол — илмий ёрдам. Бу қадимий турк лугатининг нашр этилиши тарихи. Шунинг ҳеч қандай мумкин бўлагасиз айтиш мумкин, бу рус туркологларининг чинакам жасоратидир. Рус олимларига қадимий ёзувларни тўплаш ва уларнинг мағзини, чанкишга роппа-роса юз йил талаб қилинди. Луғатга рус тилига тарғатма қилинган 20 мингдан зиёд сўз ва ибора киритилган. Рус олимлари бизга ажодларларининг унутилган тилини қайтардилар, бу чунор интернационализм қайтарилди. Будда теклари, манихей, христиан китоблари тарихималари, хитой ва форс манбаларидан қадимги уйғур тили

таржималари, кўпгина қайта тикланган текслар. Юсуф Баласоғийнинг «Қутадғу бил» достони, XI аср Махмуд Қошғарийнинг лугати. Мана бу мен учун интернационализм намунаси! Биз бундай мисолларни яна қадердан топамиз?

Миллий маданиятнинг гоьтда жадал, деярли фантастик юксалишининг қонуний натижаси ҚСЭ (Қирғиз Совет энциклопедиясининг) сўнгги жилди чоп этилишидир. 1968 йилда бошланган иш поғнига етди. Нашр қилиш — «марксизм-ленинизм» назариясини нуқта-назаридан иқтисодий ва ижтимоий тараққийи соҳасида тарих ҳамда замонавий ютуқлар ёритилсин, барча тармоқлардаги билимлар бўйича ютуқлар тарғиб қилинсин, жаҳон мамлакатлари, уларнинг тарихи ва ҳозирги иқтисодий ҳамда маданий аҳоли юзасидан тарма справочник бўлиб қолсин» деб аниқ белгилаб ва тушунтириб берилган вазифа юксалимий даражада бақарилди.

Маълумки, энциклопедияни ўзининг шахсий ёзуви аънанасига, ривожланган фани ва таъриғарлиги бўлган халқларига яратди олишга кучи етади. Бироқ ҳаёт, ана шу имкониятларга эга бўлган барча халқлар ҳам бундай улкан вазифани амалга ошира олмайдилар. Мамлакатимизда бу барча миллат ва элларнинг тенг ҳуқуқчилиги, ҳамкорлиги ва бирдорларча ёрдами турғийли мумкин бўлиб қолди.

«Китоб — билим манбаи». Қўзга таниш бўлиб қолган ва эҳтимоли, меъдага тегадиган формула шу сабабдан бирдан ҚСЭ жилдларини сабрсиз ҳайратланиш билан варақлаган пайтимида ўзининг тўла маъносини намойиш қилди. Бу китоблар — жонли тарих, халқимнинг тарихи. Улар — маълум маънода — барҳаётлик омили ёки авлодлар истиқболи.

«Мен фақат қозоқ ўғлончилигига эмас, балки инсон ўғлони бўлганлигимдан фахрланаман».

Мухтор Азиев бу сўзларини қўиш балқини олдидан айтгандек туюлади, менга.

Бироқ, ажойиб 60 йил мобайнида совет кишини меҳнат билан қайта ўзгарган заманимизда, киши унга ҳавас билан қўиш, кўриб ҳозирини кўриб турганидан, зафарлар ва бундорликлар тарихида бўлган эмас.

Қирғизистон — тоғлар мамлакатини. Лекин киши аввал юксак чўққилардан фақат тева-ран-атрофдаги табиятнинг қўиш мумкин эди. Бугун у бутун оламини кўриб турибди. У боқадиган чўққи — бутун инсониятга йўл кўрсатган совет халқининг мардлик ва жасорати чўққисидир.

Миллий маданиятнинг гоьтда жадал, деярли фантастик юксалишининг қонуний натижаси ҚСЭ (Қирғиз Совет энциклопедиясининг) сўнгги жилди чоп этилишидир. 1968 йилда бошланган иш поғнига етди. Нашр қилиш — «марксизм-ленинизм» назариясини нуқта-назаридан иқтисодий ва ижтимоий тараққийи соҳасида тарих ҳамда замонавий ютуқлар ёритилсин, барча тармоқлардаги билимлар бўйича ютуқлар тарғиб қилинсин, жаҳон мамлакатлари, уларнинг тарихи ва ҳозирги иқтисодий ҳамда маданий аҳоли юзасидан тарма справочник бўлиб қолсин» деб аниқ белгилаб ва тушунтириб берилган вазифа юксалимий даражада бақарилди.

Маълумки, энциклопедияни ўзининг шахсий ёзуви аънанасига, ривожланган фани ва таъриғарлиги бўлган халқларига яратди олишга кучи етади. Бироқ ҳаёт, ана шу имкониятларга эга бўлган барча халқлар ҳам бундай улкан вазифани амалга ошира олмайдилар. Мамлакатимизда бу барча миллат ва элларнинг тенг ҳуқуқчилиги, ҳамкорлиги ва бирдорларча ёрдами турғийли мумкин бўлиб қолди.

«Китоб — билим манбаи». Қўзга таниш бўлиб қолган ва эҳтимоли, меъдага тегадиган формула шу сабабдан бирдан ҚСЭ жилдларини сабрсиз ҳайратланиш билан варақлаган пайтимида ўзининг тўла маъносини намойиш қилди. Бу китоблар — жонли тарих, халқимнинг тарихи. Улар — маълум маънода — барҳаётлик омили ёки авлодлар истиқболи.

«Мен фақат қозоқ ўғлончилигига эмас, балки инсон ўғлони бўлганлигимдан фахрланаман».

Мухтор Азиев бу сўзларини қўиш балқини олдидан айтгандек туюлади, менга.

Бироқ, ажойиб 60 йил мобайнида совет кишини меҳнат билан қайта ўзгарган заманимизда, киши унга ҳавас билан қўиш, кўриб ҳозирини кўриб турганидан, зафарлар ва бундорликлар тарихида бўлган эмас.

Қирғизистон — тоғлар мамлакатини. Лекин киши аввал юксак чўққилардан фақат тева-ран-атрофдаги табиятнинг қўиш мумкин эди. Бугун у бутун оламини кўриб турибди. У боқадиган чўққи — бутун инсониятга йўл кўрсатган совет халқининг мардлик ва жасорати чўққисидир.

Фотообъективда

Қирғизистон

Норин дарёсидеги Курпос ГЭСини дўстиқ курилиши деб аташди. Яқинда Украинанинг «Запорожтрансформатор» заводида тайёрланган агрегат учун трансформатор бўйча келтирилди.

СУРАТДА: Розанов овулида истиқомат қилувчи аёл Курпос ГЭСига ўтадиган йўлда ҳайдовчи Соғиб Алмуловни чой-нон билан меҳмон қилмоқда.

В. Воног ва Г. Куляев фотоси.

Денгиз сатҳидан 3200 метр баландликда жонланган илмий-тадқиқот станциясида СССР Электрлаштириш министрилигининг Қирғизистон илмий-техник бўлими ходимлари электр узатиш линиялари ва электр асбобларини кузатадилар.

СУРАТДА: Юкори вольтли линия изоляторларини мушқамлаш.

Э. Вильчинский фотоси.

Иссиқкўл қирғоқлари бутуниттифок курорт жойларидан бири ҳисобланади. Ҳозир бу ерда 200 га яқин санаторий, пансионат, туристик базалар бор. Ҳар ёзда бу ерда ярим миллионга яқин киши дам олади.

СУРАТДА: «Иссиқкўл» санаторийси.

В. Сварцевич ва Н. Жиганов фотоси.

ТАБАРРУК ЗАМИН

Урф-одатимизга кўра, кишилар даврага келиб қўишганда, улар пиёла-қосани бир-бирларига узатадилар, уни қўишга олган киши эса юрагиде бор эгун-иятининг изҳор этмоғи даркор. Агар фахри йилинги ахли эътироз билдирмаса, бугун ҳам шундай иш тутмоқчимиз.

Мен ҳаммамиз учун гоьтда азиз, табаррук заманимизга ҳақида сўз айтмоқчиман. Қайси томонга қарамагун ўзгал тоғлар. Бироқ биз учун тоғлар фақат хуш манзаралигига эмас. Улар ёшларидан хотира ҳам, истиқболга умид ҳам. Мен учун тоғлар иш жойи ҳам. Мен қояга чиқувчи ҳам. Одий ва одатдаги иш жойим қоялар.

Баландликдан тенг-курларим ва ажодларимнинг заманин узок-узокларини ҳам кўришди. Иш ўрнини кўрсатган эса тафаккур кўзгусида унинг ўзининг ҳозир ва истиқболини кўраман. Совет ҳокимияти йилларида, биринсон ҳаётини боқибди, тутун бурж-сираниб ошайлар орқиде қўиш, электр чироқлари ёрқин порлаган чарогон хонадонлар юзага келди. Мен ҳам кўпгина ўртоқларим сингари республикамга қувват тўлашга ёрдам бераётганлигимдан қувонаман.

«Яшил» дорихона ҳали кўпгина фойда келтиради. Мен қадимий ривоятларни ўқиганманда ёки тинглаётганимда алоҳида ёш-бўриимни табият, ўсимликлар тасвирига тааллуқли бўлган жойларига қаратаман.

А. ОЛТИШЕВ, Қирғизистон ССР Фанлар академиясининг муҳбир аъзоси, медицина фанлари доктори, профессор.

Авлодлар эстафетаси

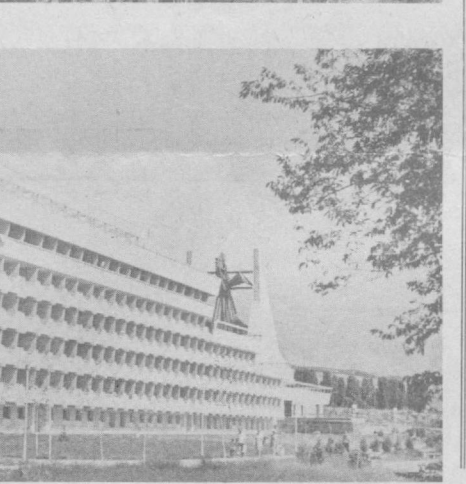
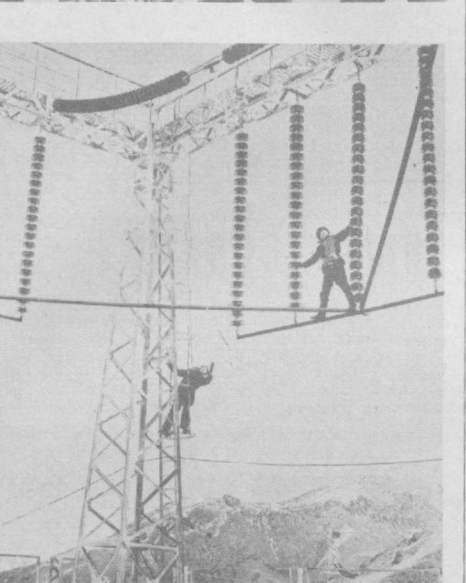
Ўтмишда оддий қирғизлар ўз авлод-қўишлари ўғлига бошқалардан фарқ қилдирилган хотираларини эслаш мумкин эмасди. Улар бир аср муқаддам пода боқиларди, рўзгорларини учма-уч зўрга тебратиларди ва даранинг нариги ёни-

нинг нақ юрагидан жой олган. Республика территориясининг 93 процентини юксак тоғ тизмалари ташкил этади. Меҳнатқаш қирғиз халқи Совет ҳокимияти йилларида кимсасиз дашт биёболлар ва тоғ ёни бағирлари водийларини серхосил экзорларга, яшлаган боғ-роғларга айлантирди. Республика ташкил тошган 1924 йилнинг октябрий ойидан буён 500 дан ортқ йирик корхоналар курилди. Бир қанча саноат тармоқлари вужудга келди.

Қирғизистон ССР саноат корхоналари тайёрлаётган умумий маҳсулот ҳажми бутун республикада ишлаб чиқарилаётган ялпи маҳсулотнинг 60 процентига тўғри келди. Улар орасида рағли металлургия, электротехника, автомат-

лашган ва ярим автоматлашган линиялар, темирчилик-пресслаш машиналари, турли хил электрон приборлар алоҳида ўрин тутди. Айниқса, республика гидроэнергетикасига катта одимлар билан ривожланипти. Норин дарёси бўйида 1,2 миллион киловатт Тўхтагул ГЭСи курилиб барвақт ишга туширилсини ўлка ҳаётида муҳим воқеа бўлди.

Ҳозирги замон фан-техника тараққийи билан бирга Қирғизистон кишлоқ ҳўжалиги ҳам жадал юксалипти. Бир вақтлар кетмон ва ўроқ «ҳоким»лик қилган ўлка далаларида ҳозир 34 минг трактор, ўн минглаб автомобиль ва турли хил кишлоқ ҳўжалик техникалари ишлаб турибди. Кишлоқ ҳўжалик ходимлари билан елка-

Чўққилардек юксалган ўлка

Қирғиз халқи ўзининг қаҳрамонона достониде асрий орзуларини шундай ифода этган эди: афсонавий баҳодир. Манас учар тулпориде келиб, меҳнат кишиларини зулмдан, қашшоқликдан, ҳуқуқсизликдан озод этади. Аммо бу афсонавий қаҳрамон эмас, Улуғ Октябрь, социализм, мамлакатимиз халқларининг қудратли дўстлиги қирғиз халқига озодлик ва бахт келтирди, республика экономикаси, фани ва маданиятини мислиси чўққиларга кўтарди.

Ўтган йили Қирғизистон ССР саноати 1940 йилдагига нисбатан 38 баравар кўп маҳсулот ишлаб чиқарди. Республикада, айниқса, машинасозлик жадал ривожланипти. Бу тармоқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш урушдан аввалдагига қараганда 7 минг баравардан ҳам кўпроққа ортди. Электр энергияси ҳўсил қилиш эса 200 мартага ўсди.

Қирғизистон экономикаси ривожланишининг барча босқичлариде бутун мамлакатимиз мададига таяниб келди. Ленинград ва Москва, Иваново ва Урал вакиллари бу тоғли ўлкада дастлабки электр станциялари ва заводлар барпо қилдилар, коллектив ҳўжаликларини ташкил этишда қатнашдилар.

Ҳозирги пайтда мамлакатимиз марказидан, Урал ва Сибирь, Волга бўйи ва Ноҳоратпушроқ зонадан Қирғизистонга қора металлургия, станоксозлик, автотехника, химия, радио-техника, полиграфия ва саноатнинг бошқа тармоқлари маҳсулотлари келтирилди. Украина, Белоруссия, Эстония, Қозғистон, Болтиқ бўйи республикаларини эса теҳнологик жиҳозлар, металл, кишлоқ ҳўжалик машиналари, ёғоч, ёнглик ва дастгоҳлар кўнатишмоқдалар.

Ўз навбатида Қирғизия халқининг турмуш фаровонлиги ҳам тобора ортмоқда. Кейинги ўн йил ичиде республиканинг 1 миллиондан кўпроқ аҳолиси янги турар-жойларга кўчи ўтди. Ўн биринчи беш йилликда эса умумий сахни 5,7 миллион квадрат метрли турар-жойлар фойдаланишга топширилди.

Қардош халқлар оиласидеги Совет Қирғизистони юксалишининг ойдин йўлидан дадил олға боришти. Республика меҳнатқашлик коммунизм йўлида лиги-лиги чўққиларини забот этмоқдалар.

Ўзининг тушунасиз, тоғли ерлар, аэродромлар куриш учун мосланган эмас. Батман қўиш учун бирор қулайроқ майдонга ҳам пастда топиламади.

Вертолет — меҳнатқаш-альпинист. Унинг ёрдамиде «пишиб етилган» қўишларини кўздан кечиришди. Чунин улар номан-руд соватларда пастта тушмай, балки инсон тираси билан қўишга маъмул бўлишди. Бунинг учун қўишларини ҳам, бурғилишини ҳам ҳўжати йўл — тўпдан бир ўқ отишининг ўзи кифоя. Шунда кўпиминг тоналик қор уюми ҳеч қандай зарар келтирмай пастта тушади.

Шундай бўлса ҳам ҳар қандай табиий офатнинг олдиди олиш ва олдидан бироз иложини қилиш мумкин. Эсимда тоғларда жала қўиш ва сел оқими ўз йўлидаги барча қурилышларини, экениларни, ирригация иншоотларини ювиб, пастга қараб иттиди. Ўзгал отарлар озукмас, чўпонлар ва отбонқарлар катта ердан узалиб қолди. Шундай пайтларда хашан боғларини чўпонларга ташини учувчиларнинг муҳим вазифаларини бири бўлди. Ҳисоб-китоби шундай аниқ қилиш лозим эдики, хашан-боғлари отарлар яқинига тушиши лозим. Ўнг муҳим юк эса ун ва болалар

А. МЕДНИКОВ, учуви.

«Яшил» дорихона саховатлари

Тоғлар ўсимликларига бой. Юкори тоғ микроклими, айниқса, ўтларга таъсир кўрсатади. Улар кўпгина шифобахш ҳўсусиятларга эга. Мен томондан ишлаб чиқилган лиқорини препараты жаҳон фармакологиясига кир-

ган, у экирафасини ва шамоллашнинг даволайди.

Қирғизистон ўтларидан фойдаланиб балъ-замлар яратилди. Юзлаб вариантларини синлаб кўрдим ва нихотат дўстларим билан маслаҳатлашиб тўқ сариқ ичимликни тақлиф қилишга қарор бердим. Унинг номи йўқ эди. Синаб кўришди, бунинг қадардан олдин деб сўрашди. Сириш оқдим. «Арашон» қирғиз балъ-

зани таъми кўпчиликка маъмул тунди. Унда Тянь-Шань ва Помирда ўсган ақтив ўтларнинг йигирмадан зиёд аралашмаси бор. У Лейпцигдаги халқаро лармаркада олтин медалга сазовор бўлди. Бир неча томчисини қойи кўфеге томизиб ичсангиз унинг сарқуш қилуви таъсир кўчириш хис қилисиз. Сириш ва Узоқ шарқликларга

2 ТОШКЕНТ
БЕТ ОҚШОМИ

26 НОЯБРЬ, 1982 й.

[Саҳифа ТАСС ва АПН мухбирлари материаллари асосида тайёрланди.]

